

История на философията
History of Philosophy

ПИКО ДЕЛЛА МИРАНДОЛА – ПРИНЦ НА СЪГЛАСУВАНОСТТА

Деян Пенчев
Българска академия на науките

Резюме. Статията разглежда накратко делото на философа Пико делла Мирандола (1463–1494), главните негови идеи и това, което завещава на историята. Като част от италианския ренесансов хуманизъм, той издига концепции, които стават фундаментални и показателни за целия период на Ренесанса. В своята философия Пико търси винаги обединяващите принципи между различните учения и неговият стремеж е чрез познаването и познанието на древните да се разкрият много нови положения в науките и живота.

Keywords: Pico della Mirandola, syncretism, harmony, free will

„Аз само на 24-годишна възраст съм дръзнал в този най-високоуважаван град, в присъствието на всички най-учени мъже в Апостолическия сенат да предизвикам един научен диспут относно върховните тайнства на християнската теология, относно най-дълбоките философски закони, относно напълно неизвестните области на познанието“ (Пико делла Мирандола, 2004: 22). Това са думи на младия италиански ренесансов философ Джовани Пико делла Мирандола, които е трябвало да бъдат изречени от него пред научния събор, който е искал да организира в началото на 1487 г. в Рим. На него е трябвало да бъдат поканени теолози, философи и църковни лица, пред които Пико да представи 900 свои тезиси в различни области на познанието. Този грандиозен замисъл обаче не се състоял, защото тогавашният папа Инокентий VIII осъдил всички тезиси и философът се принудил да напусне страната. Първоначално папата осъдил само 13 от тезисите, но след като Пико публикувал опровержение, папата забранил и всички останали.

Днес, 550 години след раждането на Пико делла Мирандола, ние можем да погледнем към този италиански философ, живял само 31 години, с искрено възхищение и почитание и четейки съчиненията, излезли изпод перото му, можем да си дадем сметка за неговата ерудираност и философско вдъхновение. Главното негово достойнство, което трябва да отбележим, е това, че във времена на междусобици, лични вражди и противоборства той защитава една философия, която се стреми основно към синтеза като познавателен подход,

а не толкова към анализа, т.е. неговата философия е позитивна откъм върховните си цели и по същество диалектическа, диалогическа, като интимният характер на Пиковото мислене е в една евристична дискусия, където се срещат интелектуалните капацитети на философите, находчивостта на гъвкавия ум, чистотата на интуицията и широкообхватността на душевността, чрез които не мнението или субективните симпатии и антипатии са водещи по пътя към Истината, а обективното, синкретично познание на реалните факти.

Неслучайно приятелите на Мирандола са го наричали *Princeps Concordiae* – Принц на съгласуваността. Той търси обединение между философските учения на Платон и Аристотел, между неоплатонизма и средновековната философия, между юдаизма, Кабала и християнството. С този си стремеж към универсален синкретизъм Пико се родее с по-късни философи като Владимир Соловьев и Рудолф Щайнер въпреки различията си с тях, а връзка между платонизма и аристотелизма търсят също Цицерон, Амоний Сакас, Симплиций, Боеций, Йоан Граматик и др. (Пико делла Мирандола, 2004: 29; Кристелер, 2004: 77).

За Пико без съмнение е имало непротиворечие между Платоновата и Аристотеловата философия и той е възнамерявал да напише мащабно съчинение със заглавие „Съзвучието между Платон и Аристотел“, което обаче остава ненаписано, освен малкия трактат „За съществуващото и единното“, който е кратко изложение на някои тези за синхроничността между двамата философи (Кристелер, 2004: 78–79; Манова, 2009). Че той добре ги познава, научаваме от самия него, който казва: „При работата ми с текстове на Аристотел и особено на Платон установих 72 нови положения във физиката и метафизиката“ (Пико делла Мирандола, 2004: 29).

Трябва да отбележим, че Пико делла Мирандола е първият християнски философ след епохата на Средновековието, който се интересува изследователски от еврейското мистично учение Кабала и от тези занимания тръгва т.нар. християнски кабализъм (Кристелер, 2004: 76, 77; Шолем, 2004: 93). И преди него например Реймонд Лулий е писал за еврейския мистицизъм, но пръв Мирандола прави официално директна връзка между юдаизма, християнството и Кабала. Той казва, че „между нас и евреите не съществуват почти никакви спорни пунктове, които с помощта на Кабалата да не могат да се изобличат така, че от тях да не остане и помен“ (Пико делла Мирандола, 2004: 37). Пико разказва една любопитна история, която гласи, че важни текстове на Кабала, като част от устното учение, предадено на Мойсей и Ездра, съгласно Трета книга на Ездра, 14 глава, са били достояние на папа Сикст IV – предшественик на Инокентий VIII, и че самият Пико ги е чел и изучавал (Пико делла Мирандола, 2004: 36–37).

Като философ, който се опитва да съгласува различни традиции и учения, Пико търси връзки и между орфическия корпус, приписван на Орфей, учения-

та, идващи чрез името на Заратустра, Питагор, Платон и неоплатониците. Той е смятал, че е несправедливо да се загърбва и забравя миналото на древните знания, сякаш новите нямат нищо общо с тях, и е търсел в старите източници нишки, които спомагат за по-дълбоко разбиране на световните загадки. Самият той казва, че „всяка мъдрост е потекла първо от варварите към гърците и след това от гърците към нас“ (Пико делла Мирандола, 2004: 27). Според неговите думи в осъдените от папата 900 тези той предложил за разглеждане „множество аспекти от древната теология на Хермес Трисмегистос, от ученията на халдеите и питагорейците, прибавих нови сведения за тайните еврейски доктрини, които в по-голямата си част са мое собствено откритие (Пико делла Мирандола, 2004: 28). В известен смисъл тези открития са забравени и не се дискутират. Приятелят на Пико – големият философ Марсилио Фичино, превежда през 1463 г. Херметическия корпус на латински език, както и Орфическите химни и Сказанията на Заратустра (Тодор Тодоров, 2002: 7, 8).

Пико делла Мирандола обаче остава прочут в история на философията най-вече с това, че като един от водещите философи на ренесансовия хуманизъм той представя идеята за особената роля на човека във вселенската йерархия, като го поставя между животните и ангелите. В началото на своята „Реч за достойнството на човека“ Пико пише знаменитите думи: „Можеш да се изродиш и да станеш като безсловесните твари, ако пожелаеш, можеш да се преродиш и да се издигнеш до небесните висини“ (Пико делла Мирандола, 2004: 7). В този според изследователите „най-добре познат философски документ от епохата на ранния Ренесанс“ (Кристелер, 2004: 81) Мирандола издига свободната воля като най-съществена характеристика на човешкото същество, от чиито дела зависи цялото творение и нещо повече – именно на човека е дадена свобода на волята, докато другите същества живеят по установени природни закони, заложили в тях. Тази антропологическа идея в известен смисъл е и апотеозът на Ренесанса за същността на „идеалния човек“ (Пьотр Бицили, 1994: 182–183). Оттук се задава и хоризонтът за смисъла на човешкия живот в усъвършенстването на човешката природа, защото в парадигмата на тази концепция „човекът е господар на съдбата си. Способностите и възможностите му са неограничени“ (Пьотр Бицили, 1994: 88).

Идеите на Пико намират продължение в лицето на хуманисти, учени и философи като Йоханес Ройхлин, Жил от Витербо, Парацелз, Корнелий Агрипа, Атанасий Кирхер и др. Макар и тези идеи да не намират голям интерес в нашата съвременност, те са неотменима част от философския кръг на Флорентинската Платонова академия през XV в. в Италия, затова и някои изследователи все още са изкушени от тяхната привлекателност и вдъхновение. Ще завършим с един по-дълъг цитат от Пико, който е актуален и днес, 527 години след написването му:

„За съжаление в нашата епоха философстването носи повече презрение и подигравки, отколкото чест и слава. В мозъците на почти всички е навлязло пагубното и чудовищно убеждение, че с философията или не трябва да се занимава никой, или че тя е запазено място за малцина. Като че ли изследването и познанието на причините на нещата, на пътищата на природата, на разума на Вселената, на Божиите решения, на небесните и земните тайнства не струват нищо, ако с тяхна помощ човек не може да си спечели нечие благоволение или да си осигури някаква печалба. Дори се е стигнало дотам (болно ми е да го кажа), че вече за мъдри смятат само тези, които търгуват с мъдростта си, стигнало се е дотам, че да виждаме как освиркват и гонят от сцената свенливата Палада, дошла сред хората по благоволение на боговете, как тя си няма никого, който да я обича и защитава... С дълбока скръб и възмущение изричам всичките тези слова, но не срещу първенците, а срещу „философите“ на нашето време... Ще си го кажа, без да се изчервявам от самохвалство, че винаги съм философствал заради самото философстване и че не съм очаквал и търсел някаква друга отплата за денонощните ми занимания с философия, освен възпитанието на духа и познанието на Истината. А толкова обичах Истината и жадувах за нея, че оставяйки настрана грижата за частните и обществени дела, се посвещавах целият на съзерцателно спокойствие. Враждебността на завистниците и хулите от страна на враговете на мъдростта не успяха да ме откъснат от философията, не ще успеят да го сторят и в бъдеще. Самата философия ме научи да съдя за нещата чрез собственото си съзнание, а не по чуждите оценки, и да осъзнавам, че човек трябва да избягва не толкова да слуша нещо лошо, колкото да го говори и върши“ (Пико делла Мирандола, 2004: 20–21).

ЛИТЕРАТУРА

- Бицили, Пьотр (1994). *Европейската култура и Ренесансът*. София: Анубис.
- Кристелер, Паул Оскар (2004). Пико. В: Пико делла Мирандола. *Реч за достойнството на човека. За съществуващото и единното*. София: Св. Иван Рилски.
- Манова, Ива (2009). Византийските имигранти в Италия и ренесансовият спор за предимството на Платон или Аристотел. *Електронно списание „Nota Bene“*, 12.
- Мирандола, Пико делла (2004). Реч за достойнството на човека. В: Пико делла Мирандола. *Реч за достойнството на човека. За съществуващото и единното*. София: Св. Иван Рилски.
- Тодоров, Тодор (2002). Няколко кратки думи за Марсилио Фичино. В: Марсилио Фичино. *Малки трактати*. София: Лик.
- Шолем, Гершом (2004). *За Кабалата и нейната символика*. София: Български художник, А-3.

PICO DELLA MIRANDOLA – PRINCE OF HARMONY

Abstract. This article briefly discusses the work of philosopher Pico della Mirandola (1463–1494), his main ideas and what he bequeathed to history. As part of the Italian Renaissance humanism, he shares concepts that are fundamental and characteristic of the whole Renaissance period. In his philosophy Pico was always looking for unifying principles among the various teachings and his purpose is through knowledge and understanding of the ancients to reveal many innovations in science and life.

Deyan Penchev

✉ PhD student

Bulgarian Academy of Sciences

E-mail: deyan_penchev@abv.bg